

Harald Blåtand kæmpede for den danske mønt

Af: Charlotte Price Persson, Journalist
13. januar 2012 kl. 03:53

En dansk mønt fra vikingetiden føjer til teorier om, at Harald Blåtand til dels lykkedes med at lave en møntreform i Danmark. Mønten er den første af sin slags fundet med metaldetektor i Danmark.

En dansk mønt fra slutningen af Harald Blåtands regeringstid, omkring 980, er fundet i Råhede i nærheden af Ribe. Fundet er særligt, fordi mønten lå for sig selv og ikke som del af en større skat, og fordi den er den første af sin slags fundet med metaldetektorer i Danmark.

Sammen med 11 andre lignende mønter fra samme periode, er den med til at styrke teorien om, at Harald Blåtand forsøgte at lave en møntreform i Danmark i slutningen af sin regeringsperiode (ca. 958-986).

»Når mønter bliver fundet som del af en skat, tyder det på, at folk har gemt deres skatte væk og ikke brugt af dem. Men fund som dette, hvor mønterne ligger tabt rundt omkring på bopladser, peger på, at mønterne er blevet brugt i daglig handel,« siger Jens Christian Moesgaard, som er seniorforsker og museumsinspektør på Nationalmuseet.

»Dermed har mønterne ikke bare været givet som gaver til kongens stormænd. De har været mellem hænderne på almindelige mennesker, som har handlet med hinanden.«

Mønterne havde ikke en fastsat værdi

På vikingetidens handelspladser har der været et mylder af boder og liv, mennesker der strøg ind og ud i mellem hinanden, og betalingsgenstande der blev langet over disken.

Om betalingsformen var mønter, smykker eller andre former for ædelmetal betød ikke så meget, så længe vægten på honoraret passede. Ligeledes var det ligegyldigt, om mønten var dansk, engelsk, tysk eller arabisk.

En mønt havde nemlig ikke en fastsat værdi, og derfor viser fund af mønter fra vikingetiden ofte, at man har klippet i dem for at få dem til at passe i vægt.

For at tjekke sølvets kvalitet har man også bøjet og stukket i dem. De har derfor set ganske hærgede ud, når arkæologerne senere har fået fingrene i dem.

Harald brugte mønter til propaganda

Flere gange er der dog fundet større skattefund, som ikke passer ind i det billede. I disse fund er en større del af mønterne danske, og de er hverken knækkede, bøjede eller klippet i.

Møntherren anses for at være Harald Blåtand, blandt andet fordi mønterne er præget af et kors – derfor kaldes de også 'korsmønter'. Kong Harald hævdede at have indført kristendommen i Danmark, og han har muligvis set sit snit til at lave lidt propaganda på mønterne.

Men fordi mønterne kun er blevet fundet som en del af en større skat, har det hidtil ikke tydet på, at de er blevet brugt i den daglige handel. Skattefundene viser, at de var blevet givet til kong Haralds stormænd i kostelige gaver for at sikre sig deres loyalitet. Men nu antyder enkeltfundene, at de også havde andre funktioner.

Teknikken har ikke været god nok

Siden man fandt den første enkelte korsmønt i 30'erne, er man samlet nået op på at have fundet 12 enkelte mønter fra sidste del af Haralds regeringsperiode. De fleste fund er gjort efter årtusindskiftet. Mønten fra Råhede er særlig, fordi det var første gang, man fandt en sådan mønt ved hjælp af metaldetektorer i Danmark.

Ifølge Jens Christian Moesgaard kan enkeltfund af danske mønter fra Blåtands regeringstid punktere teorien om, at mønterne ikke blev brugt i daglig handel.

Noget tyder på, at vi vil gøre endnu flere enkeltfund i løbet af de kommende år, mener museumsinspektøren:

»Når vi ikke har gjort flere enkeltfund, end vi har, på nuværende tidspunkt, kan det skyldes to ting. Enten har Haralds mønter ikke været brugt i daglig handel, eller også har vores teknik ikke været god nok. Jeg tror på det sidste,« siger han.

Korsmønterne er ekstremt svære at finde

Haralds mønter er meget tynde og vejer kun omkring en tredjedel af et gram, mens andre mønter fra vikingetiden typisk vejer omkring 1,5 gram. Det er altså en mulighed, at mønterne har været for små, til at metaldetektorerne hidtil har kunnet opfange dem.

Derudover knækker mønterne meget let, igen fordi de er så tynde. Mønterne er så fine, at nogle findere har oplevet, at de er knækket i hånden på dem, når de har samlet dem op. Derfor er det i sig selv en sjældenhed at finde en hel korsmønt, og i småstykker er mønterne af gode grunde endnu sværere at finde med metaldetektor.

»Hvis sådan en mønt ligger på en boplads, og der kommer en plov forbi, så skal der ikke meget til, for at den bliver til smulder,« siger Jens Christian Moesgaard.

Flere mønter vil sandsynligvis dukke op

Derfor er de fleste af de relativt få korsmønter, vi kender til i dag, fundet ved at 'solde' jorden. Det betyder, at jorden bliver sigtet. På den måde kan man finde ganske små og fine sager, men det kræver altså et stort arbejde – og et enormt held.

Ifølge Jens Christian Moesgaard går udviklingen af detektorteknologi dog så hurtigt i dag, at fundmaterialet af korsmønter sandsynligvis vil vokse markant i de kommende år.

»Metaldetektorerne er blevet meget bedre de seneste år, og jeg tror, at det er derfor, disse fund så småt begynder at dukke op. Vi kan jo tales ved om 10 år og se, om jeg havde ret,« siger han.

Mange mysterier om Haralds mønter

Der findes ingen skriftlige overleveringer om en eventuel møntreform i slutningen af Harald Blåtands regeringstid, og der er derfor mange mysterier omkring hans korsmønter.

Vi ved for eksempel ikke, hvorfor korsmønterne er så tynde i forhold til andre mønter. Ét bud kan være, at der har været sølvangel i en periode, og at der derfor skulle spares, hvor der spares kunne.

Et andet ubesvaret spørgsmål er, hvor mønterne er blevet udmøntet henne. Flere har budt på Harald Blåtands ringborge – Aggersborg, Trelleborg, Nonnebakke, Fyrkat og Trelleborg i Sydsverige – hvilket er en oplagt forklaring, da de var kongens magtcentre. Et andet bud, som Jens Christian Moesgaard hælder mere til, er den nordtyske by Hedeby, som ligger i delstaten Slesvig-Holsten.

Var Hedeby dansk i 980?

Ud over den enkeltfundne korsmønt fra Råhede, er der fundet yderligere to korsmønter ved hjælp af detektor – begge i Hedeby. Samlet set er der fundet seks korsmønter i Hedeby, ud af de i alt 12 enkeltfundne korsmønter vi kender til. Til sammenligning har man kun fundet én enkelt korsmønt på en ringborg.

I vikingetiden skiftede ejerskabet af Hedeby mellem Danmark og Tyskland adskillige gange. Selvom opfattelsen i mange år har været, at Hedeby var tysk, da korsmønterne blev lavet, tyder blandt andet de enkeltfundne korsmønter selv på det modsatte, fortæller Jens Christian Moesgaard.

Hvis Hedeby var dansk i perioden, kan korsmønterne meget vel være udmøntet her, da byen allerede på det tidspunkt havde en lang tradition for udmøntning. Hedeby var én af de få byer, som i forvejen havde sit eget møntmonopol – i modsætning til mange andre steder accepterede man her som hovedregel ikke mønter fra udlandet som gangbar valuta.

»Den tyske kejser har nok lavet en garnison og været oppe for at beskytte grænseområdet, men det er efter min mening en overfortolkning, at han nåede helt op til Hedeby. Det er en mulighed, at kongen har været inspireret af møntvæsnet i Hedeby og har lavet en lignende udmøntning et andet sted i Danmark, men jeg tror på, at korsmønterne som udgangspunkt er lavet af Harald i Hedeby,« siger Jens Christian

Moesgaard.

Harald: En handlingens mand

Alle de informationer, vi har om Kong Harald, peger på, at han var en handlingens mand.

Han indførte kristendommen i Danmark, samlede riget og opførte de fem store ringborge, og ved vi også, at han militariserede store dele af samfundet – måske forsøgte han sig altså også med en storstilet møntreform.

Fordelene ved at lave et møntmonopol i Danmark er mange. Først og fremmest ville Kong Harald have kunnet tjene penge på, at alle folk skulle veksle deres mønter om til de danske korsmønter. Et yderst gyldigt argument for en reformglad konge.

»Vi kender et sådant system fra senere i middelalderen, men kan selvfølgelig ikke vide, om samfundet var modent til det så tidligt,« uddyber Jens Christian Moesgaard.

Gode penge at hente for Harald

Som tidligere antydte var mønterne desuden en velegnet plakatstand for propaganda. En konge i vikingetiden har ikke kunnet vide sig sikker på sin magt, og det gælder især for Kong Harald, hvis søn, Svend Tveskæg, var meget ivrig efter at vippe sin far af pinden. Derfor har han sandsynligvis benyttet enhver chance for at etablere sig selv som Danmarks øverste magthaver.

Når korsmønterne i øvrigt ikke er fragmenterede, tyder det på, at folk har stølet på mønternes garanterede værdi og har brugt dem efter antal og ikke efter vægt. I et møntvæsen, hvor man går efter mønternes pålydende værdi, er den værdi ofte højere end metalværdien. Det vil for eksempel sige, at hvis mønten har kostet en krone at lave, kan man tage halvanden krone for den. Forskellen går i kongens lomme og sikrer ham en fast indtægt, så også her har der måske været penge at hente for Harald Blåtand.

»Hvor alle de udenlandske mønter er blevet bøjet og hakket og skåret i stykker til ugenkendelighed, er det ikke tilfældet med de her mønter. Selv de knækkede eksemplarer, vi har fundet, er ikke blevet knækket i vikingetiden. Ved at kigge på knækkesporet, kan man se, at knækkesporet er frisk, og at det derfor er noget, der er sket senere – for eksempel på grund af en dybdepløjning i marken,« siger Jens Christian Moesgaard.

Stadig mange mysterier om korsmønterne

Selvom der er sket en del inden for de sidste fem år, hvor man har gjort størstedelen af enkeltfundene af korsmønterne, er det stadig en tilsnigelse at påstå, at mønterne med sikkerhed var i helt almindeligt omløb i Danmark.

Det er stadig en mulighed, at de nye danske mønter med kristne motiver blot har været beregnet på udbetalinger til kongens stormænd for at sikre deres loyalitet. Jo flere enkelte korsmønter, der dukker op, jo sværere bliver det imidlertid at påstå, at det var mønternes eneste funktion.

»Tendensen er jo klar, i og med at proportionen af enkeltfund er stigende. Men jeg indrømmer blankt, at det ikke er meget at bygge det på,« siger Jens Christian Moesgaard.

Møntreformen overlevede ikke kongens død

Derudover er der ingen indskrift på korsmønterne, hvilket betyder, at man ikke kan være hundrede procent sikker på, hvem der har lavet dem, eller hvor i verden de er lavet. Kigger man på koncentrationen af møntfundene, inklusive mønterne i de større skattefund, er det dog overvejende sandsynligt, at de er danske – og da de er anslået til at stamme fra 980'erne, er Harald Blåtand den oplagte møntherre.

»Det er yderst nærliggende at tro, at mønterne er lavet i Danmark og af Harald Blåtand. Om det er lykkedes ham at lave en decideret møntreform er dog en anden side af sagen – det må vi tålmodigt vente på flere enkeltfund for at kunne vide os nogenlunde sikre på,« slutter Jens Christian Moesgaard.

Under alle omstændigheder ser det ud til, at en eventuel møntreform ikke overlevede kongen selv. Arkæologiske fund viser, at de udenlandske mønter igen dominerede møntomløbet i Danmark kort tid efter hans død.

URL: <http://videnskab.dk/kultur-samfund/harald-blatand-kaempede-den-danske-mont>

© Ophavsretten tilhører Videnskab.dk